

edufocus article

Emőke Takács

PREOBRAZBA ŠKOLSKE KULTURE
ZA EKOLOŠKU PRAVDU:
URAVNOTEŽENJE INDIVIDUALNIH I
DRUŠTVENIH IZAZOVA (JA-MI-SVI)

Network of Education Policy Centers
Forum za slobodu odgoja

UVOD

“Niti ljudi niti bilo koja druga živa bića ne smiju postati žrtve ljudskog razvoja. Često zaboravljamo da ljudsko postojanje na Zemlji u potpunosti ovisi o biosferi i njezinim sastavnim dijelovima.”

Ljudski razvoj i strukture stvaraju nejednakosti u bogatstvu, pristupu obrazovanju, socijalnoj i zdravstvenoj skrbi, infrastrukturi i mogućnostima zapošljavanja što dovodi do produbljivanja postojećih društvenih podjela i naglašava potrebu rješavanja utjecaja individualnih i zajedničkih praksi na društvo. Naše ponašanje utječe na osobnu i kolektivnu dobrobit kao i na često zanemareni okoliš u kojem supostojimo s drugim vrstama. Naš individualistički način života potiče nas na gomilanje svega, često na štetu drugih živih bića. Poštena raspodjela još uvijek nije temeljno društveno načelo, niti među ljudima niti unutar naših ekosustava. Unutar znanstvene zajednice raste interes za održivost, zaštitu okoliša i društvene podjele (Piketetty, 2013). Izazov leži u transformaciji navika i načina razmišljanja pojedinaca (Ja) i organizacija (Mi) kako bi se osiguralo da buduće generacije naslijede bolje “Sve” - svijet koji nadmašuje onaj u kojem trenutno živimo. Svijest i obrazovanje o društvenim pitanjima, održivosti, cikličnosti, odrastu [degrowth], inkluziji i ekološkoj pravdi ključni su za napredak našeg svijeta.

Svaki odlomak u publikaciji popraćen je pitanjima osmišljenima za provjeru razumijevanja, propitivanje trenutnog pogleda na obrazovanje o okolišu i kao poticaj na djelovanje.

Također, pitanja služe kao poticaj nastavnicima i drugim edukatorima da razmisle kako se ovi složeni i međusobno povezani koncepti mogu uključiti u njihovu nastavnu praksu, osnažujući ih da potiču inkluzivnije, održivije i pravičnije obrazovno okruženje.

Održivost i kružnost ponovno postaju pokretačka snaga za pojedince (Ja) i organizacije (Mi) u društvu (Svi). Kako ih možemo uključiti u svakodnevne prakse? Koje informacije trebamo uključiti u školsku kulturu kako bismo olakšali dobrobit "Ja, Mi i Svi"? Kako podići svijest o činjenici da nema individualne dobrobiti bez dobrobiti naše prirode, te da je suradnja moćna i da moramo razmišljati i djelovati zajedno?

Tradicionalno obrazovanje usredotočeno je na ljude i ljudske teme, poput povijesti, ekonomije i razvoja, isključujući druge oblike života. Antropocentrični kurikulumi tretiraju prirodu kao resurs za ljudsku upotrebu, a ne kao biosferu čiji su ljudi dio. Naša društva slave ljudski napredak i inovacije, a malo pažnje posvećuju pravima ili intrinzičnoj vrijednosti neljudskih vrsta i ekosustava. Čak i u obrazovanju o okolišu ili održivosti, prava drugih vrsta rijetko se spominju.

Niti ljudi niti bilo koja živa bića ne smiju postati žrtve ljudskog razvoja. Često zaboravljamo da ljudsko postojanje na Zemlji u potpunosti ovisi o biosferi i njezinim sastavnim dijelovima. Nažalost, s našim trenutnim ponašanjem, ne samo da zanemarujemo druga živa bića i svijet u kojem živimo, već neki još uvijek vjeruju da mogu diskriminirati druge u pogledu njihovih prava. Ljudski razvoj trebao bi koristiti svima i svemu (Ja-Mi-Svi).

Ova publikacija donosi razmišljanja o ključnoj ulozi ravnatelja i obrazovnih lidera u obrazovanju budućih generacija o odgovornosti, vrijednostima i motivaciji, što je ključno za poticanje zdrave budućnosti i nužnih promjena. Čitatelj će se upoznati s pristupom "Ja-Mi-Svi", osobito s fazom "Mi" unutar cjelovitog pristupa školi i metodologijom vođenja škole za ekološku pravdu. Poseban naglasak stavljen je na evaluaciju, budući da svaki proces promjene označava početak poboljšanja, što je ilustrirano "Prilagodljivim ciklusom otpornosti".

JA

Imajući na umu osobnu dobrobit, posljednjih smo se desetljeća usredotočili na poboljšanje individualnog blagostanja na globalnoj razini. Naglasak na neoliberalizmu doveo je do društva u kojem pojedinci mogu napredovati. Pristup "Ja" počiva na uvjerenju da bi poboljšana individualna dobrobit trebala dovesti do boljeg svijeta u cjelini. Stoga se unutar pristupa "Ja" pojedinac promatra kao najznačajniji entitet na Planetu. Ova perspektiva usko je usklađena s filozofskim pravcem antropocentrizma koji svijet tumači kroz ljudske vrijednosti i iskustva.

PRISTUP "JA-MI-SVI"

Pristup "Ja-Mi-Svi" služi kao okvir koji zagovara uravnoteženje potreba pojedinaca (Ja), organizacija (Mi) i cjelokupnog društva/Planeta (Svi). Pristup potiče osobnu cjelovitost, društveno jedinstvo, etiku skrbi (brige) za Planetu i promiče promjenu paradigme s dominantnog individualističkog modela na više sistemski, ekološki, model. Također, pristup prepoznaje moć ljudi: pojedinaca (Ja) i organizacija (Mi) koji moraju obraćati pažnju na društvene (Svi) potrebe i interese. Istraživanje različitih perspektiva i gledišta podržava razumijevanje, prihvaćanje, poštovanje i djelovanje prema održivijem i pravednijem svijetu. Organizacije, uključujući obrazovne institucije, čine vezu između pojedinaca i društva (Abcouwer et al., 2022).

Pristup "Ja-Mi-Svi" potiče donošenje odluka koje uzima u obzir različite perspektive i potrebe pojedinaca (Ja), zajednica, škola, tvrtki, organizacija (Mi) i okoliša (Svi). Ovaj pristup može doprinijeti pravednijoj i pravičnoj budućnosti za svako živo biće unutar postojeće biosfere jer traži prirodna rješenja za promicanje raznolikosti, ravnopravnosti, inkluzije i mogućnosti za sve ljude i njihovu okolinu u našim društvima. Također, ovaj pristup uravnotežuje potrebe identificiranih područja unutar održivog i kružnog razvoja kako bi se istovremeno rješavale ekološke, ekonomske i socijalne potrebe. Obrazovanje o ekološkoj pravdi potiče društvo prema postizanju ravnoteže između društvenog zdravlja i pravde, pravedne ekonomske vitalnosti i brige za okoliš (Hawken & Cox, 1993).

Učenje ima različite ciljeve, motivacije, pristupe i ishode ovisno o perspektivama ili stajalištima.

Učenje za "Ja" pokretano je osobnim motivacijama i ovisi o drugima i organizacijama za postizanje postavljenih ciljeva, na primjer pseudo-skupine ili tradicionalni razredi (Johnson & Johnson, 1999). Znanje je osobno i prilagođeno individualnom kontekstu i postojećim strukturama znanja. Stečeno i obrađeno znanje proizvodi pametnije članove (Ja) timova (Mi) s poboljšanim vještinama i kompetencijama.

Učenje u okruženju "Mi" manje je usmjereno na individualnu dobit, a više na kolektivni, zajednički cilj (Schilstra et al., 2019), gdje svi članovi aktivno doprinose njegovom postizanju. Motivacija za učenje može proizlaziti iz individualnih i organizacijskih izvora. Suradničko učenje omogućuje organizacijama (Mi) da postignu ravnotežu između osobnih i grupnih ciljeva, što rezultira proširenim strukturama znanja. Stečeno i obrađeno znanje nadmašuje ono što bi pojedini članovi mogli postići samostalno. Razvijaju se vještine i kompetencije koje prelaze osobne granice.

Učenje za "Svi" podrazumijeva uključivanje u društvo. Cilj mu je osposobiti učenike za rješavanje stvarnih izazova naglašavajući ne samo prošlo znanje, već i prakse usmjerene na budućnost.

MI

Svijest da je individualnu dobrobit u sve složenijem svijetu teško postići, pokazuje da suradnja ne samo da poboljšava individualno blagostanje, već i pomaže u postizanju zajedničkih ciljeva u čijem su ostvarenju svi članovi zajednice ili organizacije aktivno uključeni. Ciljevi Mi-pristupa prije svega se temelje na na doprinosu individualnom prosperitetu. Međutim, u modernim vremenima, sve je prihvaćenija potreba za doprinosom boljem društvu i svijetu. Fokus se zato prebacuje s egocentričnog pogleda na ekocentričnu perspektivu, tražeći ravnotežu između individualnog i društvenog prosperiteta.

Kako stječemo potrebna znanja u kontekstima gdje su potrebna? Kako razvijamo ključna znanja kada postoje praznine? Ciljevi su često nejasni ili nedefinirani jer je situacija preširoka i izvan razumijevanja uključenih pojedinaca, skupina i organizacija. Posljedično, i odgovornost je raspršena, tj. ne pripada nikome posebno ili, u tom smislu, svima.

Istraživanja koja proučavaju društvene razlike u učenju navode da kulturni faktori značajno oblikuju procese učenja, pri čemu različite kulture pokazuju jedinstvene stilove učenja i obrazovne pristupe (Manikutty et al., 2007). Vjeruje se da kulturne vrijednosti i prakse utječu na motivaciju učenika i njihova kasnija postignuća (Salili et al., 2001). Istraživanja koja ispituju utjecaj kulture (Stevenson et al., 1990) i konteksta na učenje i motivaciju učenika prvenstveno se usredotočuju na varijacije u kulturnim vrijednostima (Stevenson et al., 1990), praksama (Hess & Azuma, 1991; Salili, 1995; Stevenson & Stigler, 1994) i uvjerenjima (Hess et al., 1987; Holloway & Hess, 1985).

Razumijevanje različitih pogleda na učenje uvelike se oslanja na temeljni uvid da su ljudi jedinstveni. Svatko posjeduje vlastite kompetencije, sposobnosti i vještine. Međutim, kontekst u kojem su odrasli ključan je za identificiranje uloga pojedinaca unutar trenutnog društvenog okruženja.

*

Vrijednosti i motivacija

Vrijednosti su temeljna načela koja vode naše živote i oblikuju nas iznutra, utječući na naše svakodnevno ponašanje, a temelje se na našim iskustvima iz djetinjstva. Trenutno se vlasništvo i pohlepa razvijaju u ranoj dobi, što dovodi do želje za stjecanjem kako odrastamo. Težnja za više novca za pojedince i više profita za organizacije smatra se normalnom. Međutim, naše vrijednosti trebale bi služiti kao naš moralni kompas, oblikujući naše odnose prema obitelji, zajednici, religiji i politici, pa tako i naš odnos s prirodom. Vrijednosti se pojedincima prenose izravnim roditeljskim i obrazovnim usmjeravanjem, kao i neizravnim utjecajima iz vanjskog svijeta (Schwartz, 2012). Prenose se kroz generacije putem kulture, tradicije i obrazovanja, razvijajući se kako se društvo mijenja. Složena međuigra osobnih i društvenih vrijednosti mora biti uravnotežena kako bi se osiguralo da nijedno živo biće ili biosfera ne budu u nepovoljnom položaju te da se poštuju svi elementi prirodnog okoliša. Naši osobni stavovi i ponašanja u našim zajednicama trebali bi ukazati na potrebu da obratimo pažnju jedni na druge i na našu okolinu. Isključivo fokusiranje na individualnu perspektivu nedovoljno je za shvaćanje ključne društvene promjene prema kolektivnijem pogledu na budućnost u razvoju.

- Koliko su vaše osobne vrijednosti i filozofije poučavanja usklađene s okvirom "Ja-Mi-Svi"?
- Na koje načine trenutačne obrazovne prakse jačaju individualizam umjesto zajedničke dobrobiti?
- Kako se škola može pomaknuti s dominantno individualističkog modela poučavanja prema onom koji potiče sistemsko razmišljanje i ekološku svijest?
- Koje prepreke postoje za prihvaćanje ekološkijeg i društvenijeg modela obrazovanja?

Izazov za škole i roditelje je motivirati učenike da se brinu o okolišu i svojoj okolini. Istraživanja u području obrazovanja o okolišu pokazuju da jednostavno prenošenje činjenica o klimatskim promjenama ili gubitku bioraznolikosti nije dovoljno. Učenici se trebaju osjećati osobno povezani i sposobni pokrenuti promjenu. Ekološki osviještena motivacija učenika uključuje iskustveno učenje (obrazovanje na otvorenom, vrtlarstvo, promatranje prirode), projekte koji povezuju globalne probleme s lokalnim kontekstom i inicijative koje predvode učenici i koje ih osnažuju. Pristup "Ja-Mi-Svi" ima za cilj motivirati različite perspektive i promicati viziju obrazovanja koje osposobljava učenike da poboljšaju sebe, doprinesu drugima i istovremeno zaštite Planet, kao što to čini obrazovanje za ekološku pravdu.

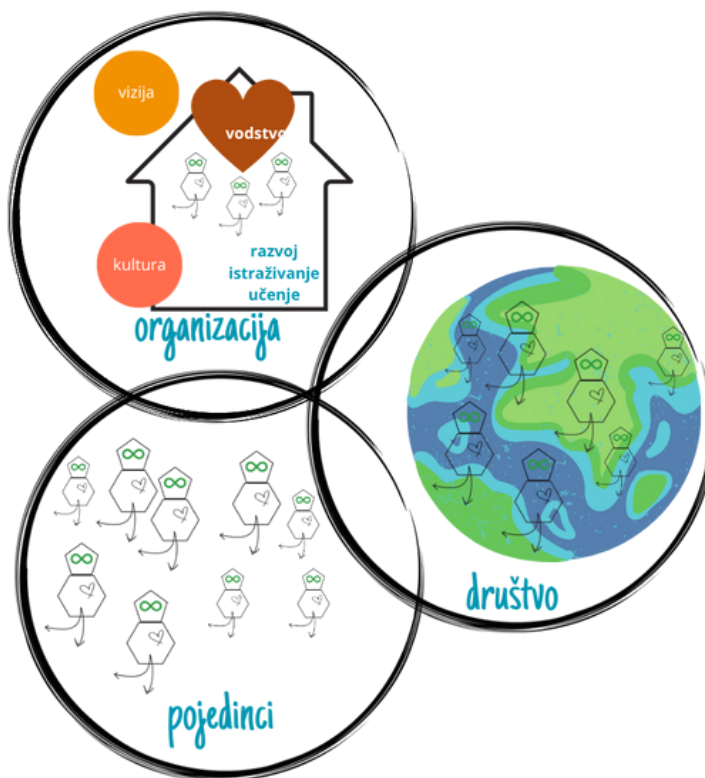
Potreba za pristupom ekološke pravde u obrazovanju proizlazi iz promicanja pomaka s individualističkog načina razmišljanja na onaj koji naglašava odnos društva i prirode. Glavna implikacija pristupa "Ja-Mi-Svi" je da učenje postaje uistinu učinkovito i održivo kada su individualni razvoj (Ja), suradnja u zajednici (Mi) i globalna odgovornost (Svi) međusobno uravnoteženi (Takács et al., 2022). Stoga, osnaživanje škola za održivost ne podrazumijeva samo poučavanje o učinkovitom korištenju prirodnih resursa, već promicanje dubljih promjena u svjetonazorima i vrijednostima. Pedagogija bi se trebala usredotočiti ne samo na prenošenje postojećeg znanja, već i na poticanje obrasca kreativnog i kritičkog razmišljanja kod učenika, kao i prilagodljivog i otpornog stava, kako bi bili opremljeni za nepredviđene buduće izazove (Wells i Claxton, 2008).

Obrazovanje za ekološku pravdu bavi se društvenim problemima promičući vrijednosti skrbi, međuovisnosti i poštovanja života. Prepoznaje da su pojedinci (Ja) dio zajednica (Mi) koje uključuju ne samo druge ljude već i razne vrste i ekosustave (Svi). Brojna istraživanja pokazuju potrebu za promjenom stavova kao odgovor na ekološku krizu i naglašavaju važnost cjeloživotnog ekološkog obrazovanja od najranije dobi.

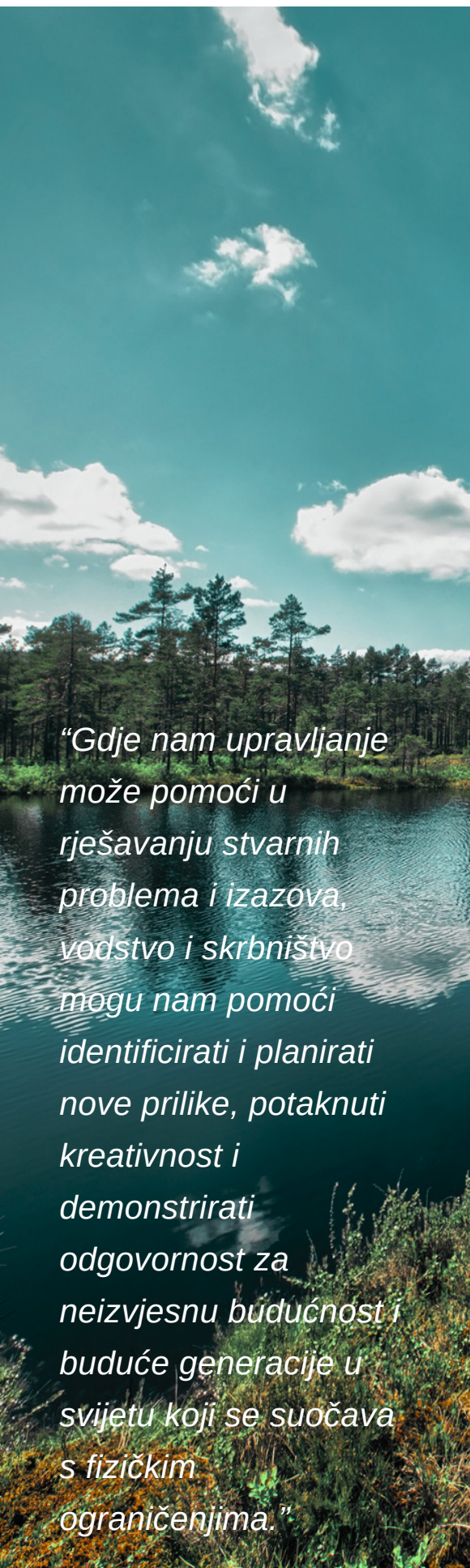
SVI

Kao što je David Attenborough izjavio: "Svatko tko misli da možete imati beskonačan rast u konačnom okruženju ili je ludak ili ekonomist." Iz ove perspektive, eksponencijalni ekonomski rast i rast stanovništva mogli bi na kraju rezultirati naglim društvenim kolapsom ako čovječanstvo ne prepozna konačnu prirodu Zemljinih resursa. Prepoznavanje ograničenih resursa učinilo je ljude sve svjesnijima da moramo težiti boljem i pravednijem svijetu. Pristup "Svi" naglašava ovo stajalište o suvremenim zbivanjima i važnost usvajanja šire perspektive ljudskog razvoja.

Uvođenje ekološke pravde u školsku kulturu osnaživanjem nastavnika i stručnih suradnika pomaže učenicima da osvijeste važnost suživota s prirodom jer ona podržava život. Društvena dobrobit ne može se jamčiti bez kolektivne dobrobiti i davanja autentičnog primjera. Pristup ekološke pravde potiče školske zajednice da zajednički razmotre pravedan život unutar granica Planeta, u skladu s društvom temeljenim na raznolikosti, ravnopravnosti i inkluziji. Nova perspektiva o tome što se događa u školama ima za posljedicu izgradnju zajednice. David Sobel (1996) tvrdi da današnje obrazovanje često preuranjeno i previše dramatično prikazuje globalne ekološke probleme (npr. klimatske promjene, uništavanje prašuma), što kod djece dovodi do tjeskobe, beznađa i pasivnosti. Sobel tu tjeskobu definira kao ekofobiju. Razvoju klimatske tjeskobe u djetinjstvu može se aktivno suprotstaviti fokusiranjem na ljubav prema prirodi, iskustva, povezanost s lokalnim okolišem i iskustvenim učenjem, umjesto na naglašavanje beznađa. Posvećeni ravnatelji i obrazovni lideri čine okosnicu promjene načina razmišljanja o našem prirodnom okolišu, obuhvaćajući naše fizičko i društveno okruženje uz poštivanje globalnog ekosustava i biološke raznolikosti. Zato su promicanje zdravlja, obrazovanja, promjene načina života, međusobnog poštovanja i podrška vršnjaka ključni u našem izazovnom svijetu.

- Kako vaša škola trenutno uravnotežuje individualni rast (Ja), suradnju u zajednici (Mi) i globalnu odgovornost (Svi) u obrazovanju?
- Kako trenutni kurikulum nadilazi prenošenje ekoloških činjenica kako bi izgradio emocionalne i osobne veze s ekosustavom?
- Kako možemo njegovati ljubav prema prirodi te osjećaj nade i osnaženosti kod učenika, umjesto da ih preplavljujemo strahom?

“Gdje nam upravljanje može pomoći u rješavanju stvarnih problema i izazova, vodstvo i skrbništvo mogu nam pomoći identificirati i planirati nove prilike, potaknuti kreativnost i demonstrirati odgovornost za neizvjesnu budućnost i buduće generacije u svijetu koji se suočava s fizičkim ograničenjima.”

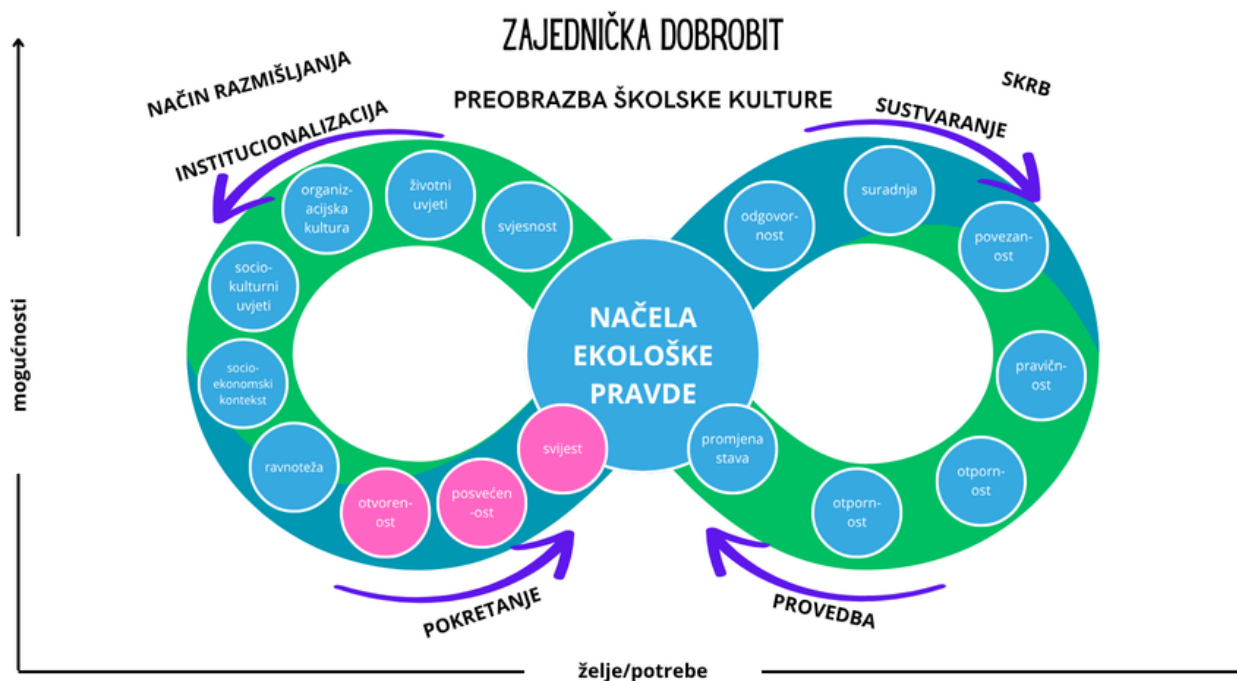
Cjeloviti školski pristup

Ekosustav u prirodi može se primijeniti na bilo koji oblik ljudske suradnje gdje dijelovi aktivno rade zajedno na stvaranju uravnoteženog sustava u kojem je samoregulacija bitna. Audretsch i sur. (2019) tvrde da su "ekosustavi po definiciji karakterizirani suradnjom i mrežnim eksternalijama", što pokazuje važnost razmišljanja o suradničkim ekosustavima učenja. Oni olakšavaju fleksibilno, adaptivno suradničko učenje i rad. Sudjelovanje u ekosustavu čini članove otpornijima zbog međusobne ovisnosti i suradnje unutar okruženja, fokusirajući se na dobrobit "Svih" što se odražava u jačim vezama između dionika u usporedbi s uobičajenim mrežnim okruženjem, koje se fokusira na "Mi". Osobito u današnje vrijeme, s mnogo dionika i brzo promjenjivim okruženjima i izazovima koje donose, ključno je raditi zajedno.

Cjeloviti školski pristup učinkovito educira učenike kroz timove za vodstvo i skrb, koji su zapravo partnerstvo između ravnatelja, nastavnika, školskog osoblja, roditelja, skrbnika i šire lokalne zajednice. Ova suradnja potiče pozitivnu školsku kulturu i osjećaj pripadnosti. Ovaj pristup aktivno uključuje obitelji i cijelu školsku zajednicu, promičući inkluzivnost i poštovanje. Osim akademskog učenja, prioritet se daje stvaranju zdravog okruženja za učenike i poboljšanju dobrobiti zajednice, što se odražava u kurikulumu, školskim aktivnostima i međuljudskim odnosima. Također, ovaj pristup podržava razvoj ključnih socijalnih i emocionalnih vještina i otpornosti, istovremeno ublažavajući faktore rizika u obitelji, školi i zajednici. Za ostvarenje ovog pristupa ključno je razumijevanje prirode promjene, pažljivo planiranje i stalno vrednovanje.

Priroda promjene

Put prema poboljšanom svijetu je trajan proces, kako je opisano modelom "Prilagodljivi ciklus otpornosti" (ACoR) (Takács i sur., 2019; Takács i Abcouwer, 2020). Ljudski razvoj se ostvaruje kroz promjenu i dilemu što želimo, moramo i možemo učiniti u određenoj situaciji (Heene, 2002). Simbol beskonačnosti ilustrira ovaj kontinuirani proces promjene. Logika razvoja je prilično jednostavna kada počnemo razmišljati od točke ravnoteže (donji lijevi kvadrant modela). U ovom kvadrantu jasno razumijemo što želimo i moramo učiniti, te možemo ispuniti te potrebe. Potreba za promjenom može nastati bilo gdje, predstavljajući izazove koje moramo riješiti. Za ovaj proces moramo koristiti kreativne kompetencije svih sudionika, a suradnjom stvaramo potencijalna rješenja od kojih se jedno ili nekoliko mora provesti. Ova nova ravnoteža razlikuje se od one koju smo imali prije početka promjene. Možemo predvidjeti novu potrebu za promjenom koja će se pojaviti u ovom okruženju. Kao što simbol beskonačnosti pokazuje, promjena ne prestaje, već se razvija.

Prilagodljivost novim situacijama i otpornost u suočavanju s izazovima ključni su za održavanje tijekom procesa promjene. Prilagodljivost i održivost ključni su izazovi za svakoga u našem svijetu koji se brzo mijenja. Moramo se nositi s neprestano promjenjivim društvenim izazovima, a osim prilagodbe specifičnim vještinama, znanjem i stavovima u različitim fazama promjene, također moramo biti svjesni različitih perspektiva doživljavanja i djelovanja u promjeni i njezinih učinaka na pojedince (Ja), zajednice ili organizacije (Mi), društvo i okoliš (Svi) (Abcouwer et al., 2022).

Gdje nam upravljanje može pomoći u rješavanju stvarnih problema i izazova, vodstvo i skrbništvo mogu nam pomoći identificirati i planirati nove prilike, potaknuti kreativnost i demonstrirati odgovornost za neizvjesnu budućnost i buduće generacije u svijetu koji se suočava s fizičkim ograničenjima.

Upravljanje-Vodstvo-Skrbništvo

Kada smo sigurni u ono što želimo postići tijekom tranzicije u ACoR modelu, upravljači postupaju učinkovito. Međutim, u vremenima neizvjesnosti, kreativni lideri omogućavaju prilagodbu novim okolnostima kroz inovativne ideje za ponovno uspostavljanje sigurnosti. Skrbništvo obuhvaća vrijednosti, etiku i moral, čuvajući sve resurse kao oblik ljudske odgovornosti za brigu o prirodnom svijetu. Skrbnici traže dugoročna rješenja, osiguravaju dostupnost kompetencija za lakše promjene i potiču nove budućnosti uzimajući u obzir sve dionike: oni su oličenje pristupa "Ja-Mi-Svi". Skrbništvo, također, prebacuje fokus s "rješavanja neposrednih problema", kojima upravitelji i lideri obično daju prednost, na širu i dugoročniju perspektivu, što rezultira održivom sadašnjošću i budućnošću za pojedince (Ja), zajednice (Mi) i naš okoliš (Svi).

Program „Škole za ekološku pravедnost” surađuje sa školskim timovima u planiranju, evaluaciji i implementaciji promjena.

Planiranje

Primjenom opisanih načela kod promjene školske kulture, identificirane su sljedeće aktivnosti kroz različite faze ciklusa.

U početnoj, inicijalnoj, fazi, prepoznaje se potreba za

- provjerom i nadogradnjom postojećih praksi u i izvan škole,
- povezivanjem i usvajanjem relevantnih školskih praksi i praksi izvan škole koje odgovaraju potrebama svih uključenih u situaciju koja zahtijeva promjenu.

U fazi zajedničkog stvaranja (sustvaranja) treba

- iskoristiti kreativni potencijal dostupan unutar školskog okruženja
- surađivati i sustvarati unutar mreže dionika posvećenih rješavanju problema ili unutar školskog ekosustava (učenika, nastavnika, obitelji i lokalnih partnera) radi internalizacije praksi.

U fazi provedbe treba

- cijeniti otvorenost, kreativnost i raznolikost
- brinuti jedni za druge, za prirodu i ekosustave
- biti inkluzivan, osiguravajući zaštitu svih živih bića
- prakticirati pravednost, jednakost i cijeliti doprinose svih.

U fazi institucionalizacije treba

- poboljšati razmjenu znanja i razvoj znanja unutar mreže ili školskog ekosustava
- osigurati da se svi osjećaju sigurno u školskom okruženju i široj zajednici
- osigurati usklađenost školskih aktivnosti s lokalnim i globalnim potrebama
- osigurati mjerenje utjecaja aktivnosti kako bismo mogli procijeniti rezultate.

Kao što se može prepoznati u ovom razmišljanju, sposobnosti upravljanja, vođenja i skrbništva su ključne. Ovdje navedeni slijed predstavlja jednostavan pristup promjeni. U praksi, međutim, proces često nije linearan. Mnogi izazovi i prilike mogu se riješiti manjim prilagodbama koje se lako implementiraju bez potrebe za opsežnim procesima promjena. Ipak, davanje prednosti održivosti procesa promjene ključno je za napredak škole. Ponovno pokretanje ciklusa, dok se prilagođavamo novim situacijama u našem svijetu koji se brzo mijenja, predstavlja cjeloživotno putovanje učenja.

U svjetlu ovih promjena, pojedinci (Ja) i školska mreža (Mi) djeluju kao partneri u suradničkom cjeloživotnom učenju za društvo (Svi). Faze potrebne za transformaciju i podizanje svijesti uključuju su-pokretanje, su-osjećanje, su-inspiriranje, su-stvaranje i su-oblikovanje (Scharmer i Yukelson, 2015). Kontinuirana svijest za samorefleksiju i evaluaciju ključna je za poticanje stava cjeloživotnog učenja, čineći temelj za redovitu decentraliziranu evaluaciju koja je bitna za pojedince, timove, organizacije i obrazovne institucije. S tim u vezi, može se uspostaviti centralizirani okvir evaluacije koji je prilagodljiv sudionicima i dionicima.

Evaluacija

Procesi promjene moraju se pratiti snažnim, cjelovitim pristupom evaluaciji jer su samorefleksija i procjena svakog sudionika ključni za uspjeh.

Unutar te šire perspektive, organizacija bi trebala

- omogućiti trajno praćenje funkcioniranja školskog ekosustava unutar društva (od vrha prema dolje, kao i od dna prema gore, te iznutra prema vani i izvana prema unutra)
- olakšati praćenje klime za učenje i rad unutar i izvan ekosustava
- pratiti suradnje između partnera ekosustava i okoline/društva.

Ovako strukturirana evaluacija potiče otpornost u ekosustavu prateći njegovu funkciju i omogućavajući prilagodbu kada se pojave nepredviđene smetnje u društvu ili ekosustavu. Ona se snažno oslanja na sposobnost pojedinaca da napreduju, suradnju za izvrsnost i spremnost društva da prihvati poboljšanja, proizašla iz naprednog obrazovanja koje njegujemo.

- Koja faza Prilagodljivog ciklusa otpornosti najbolje opisuje trenutno stanje moje škole i zašto?
- Kako se nosite s promjenama i neizvjesnošću u obrazovanju, i kako se može ojačati otpornost?

Pristup "Ja-Mi-Svi"

Pristup "Ja-Mi-Svi" potiče donošenje odluka koje uzimaju u obzir različite perspektive i potrebe pojedinaca (Ja), zajednica, tvrtki i organizacija (Mi) te okoliša (Svi), pridonoseći pravednijoj i pravičnijoj budućnosti za sva živa bića. Bitno je prepoznati da pristupi "Ja", "Mi" i "Svi" nisu proturječne. U otvorenom, dinamičnom, složenom i međusobno povezanom svijetu, sva tri pristupa igraju ulogu u poticanju boljeg i pravednijeg društva. Pronalaženje prave ravnoteže među tim pristupima uvelike ovisi o kontekstu u kojem živimo. U situacijama siromaštva i gladi, individualni fokus (Ja) postaje očit. Motivacija sudionika za doprinos boljem svijetu snažno je pod utjecajem razine ispunjenosti njihovih potreba. U tom smislu, razlikovanje između opadajućih i rastućih potreba ključno je za postizanje te ravnoteže jer su te potrebe usko povezane s kontekstima u kojima ljudi djeluju. Težnja za većom pravdom, uz pomak s egocentrizma na ekocentrizam, pruža snažan temelj za razvoj novih obrazovnih pristupa.

SAŽETAK

Odgovoran način života je život usklađen s prirodom, život koji čuva planet Zemlju za sadašnje i buduće generacije istovremeno radeći na dobrobit svih. U eri pojačanih ekoloških izazova, poput degradacija bioraznolikosti, klimatskih promjena, izumiranja vrsta i iscrpljivanja resursa, ključno je pronaći načine kako osigurati da ljudski prosperitet ne ugrožava okoliš ili naše društveno naslijeđe. Potreba za redefiniranjem ljudskog razvoja naglašavaju vodeća načela međusobno povezanih ekoloških i društvenih stupova održivosti.

U ovoj publikaciji naglašena je potreba za poštovanjem i pravednošću prema prirodi i drugim živim bićima, za ponovnim povezivanjem naših života s prirodom i za životom u ravnoteži, suradnji i harmoniji. Stoljećima je ljudska povijest pokazala da doprinosi svakoga čine temelj budućeg razvoja. Međutim, ova se uloga posljednjih desetljeća razvila u ekstremni oblik sebičnosti, usmjeren isključivo na stav "što je tu za mene" kao oblik egocentrizma. Moramo uspostaviti pravu ravnotežu između drevnog znanja, moderne znanosti i tehnologije kako bismo, kroz suradnju, osigurali održiv ljudski razvoj za Planet. Opisivanje ove ravnoteže ključno je za škole koje obrazuju djecu i mlađe generacije.

Za ponovno uspostavljanje harmonije i povezanosti između ljudi i prirode, znanje, informacije i metodologija u obrazovanju moraju se poboljšati, a obrazovanje o ekološkim temama mora se povećati. Uzimanje u obzir različitih interesa pojedinaca (Ja) i zajednica (Mi) u ravnoteži s našim okolišem i poštovanje interesa svih živih bića (Svi) čini ključ budućeg razvoja (Abcouwer et al., 2022).

Za individualnu razinu (Ja), zdravlje i pravda ključni su za globalno blagostanje i za ljude (Mi) i za biosfere (Svi) u kojoj živimo. Može se identificirati niz temeljnih ljudskih potreba za poboljšanje individualne dobrobiti i društvenog blagostanja, uključujući socijalno zdravlje i pravdu, koji podržavaju održivi društveni i osobni razvoj.

Kako navodi Orr (2004), ekološke probleme ne stvaraju neuki ljudi, već obrazovani ljudi (npr. industrijski razvoj, ekonomski sustavi, tehnološke inovacije), te stoga ekološka kriza proizlazi iz krize ljudskog razmišljanja i ponašanja. Obrazovanje zato igra ključnu ulogu u fokusiranju na promjenu stavova. Škole posljedično ne mogu biti vrijednosno neutralne, moraju preuzeti odgovornost za svjetonazor i vještine donošenja odluka koje prenose svojim učenicima. Obrazovanje mora prenositi ne samo znanje, već i moralnu odgovornost te razvijati kritičko mišljenje kod učenika o potrošnji, ekonomskim modelima i održivosti. Učenje bi trebalo uključivati učenike u donošenje odluka kako bi razumjeli svoj (Ja) utjecaj na svoje zajednice (Mi) i svoje okruženje (Svi).

LITERATURA

- Abcouwer, A. W., Takács, E., Schilstra, T., & Banga, O. P. (2022). The Me, We, All Approach - Circular Resilience. A.A.A.& O.
- Audretsch, D. B., Cunningham, J. A., Kuratko, D. F., Lehmann, E. E., & Menter, M. (2019). Entrepreneurial ecosystems: economic, technological, and societal impacts. *The Journal of technology transfer*, 44(2), 313-325.
- Hawken, P., & Cox, C. (1993). Interview: Paul Hawken. *Business Ethics: The Magazine of Corporate Responsibility*, 7(5), 17-20.
- Heene, A. (2002). *Praktijkboek strategie*. Scriptum.
- Hess, R. D., & Azuma, H. (1991). Cultural support for schooling: Contrasts between Japan and the United States. *Educational researcher*, 20(9), 2-9.
- Hess, R. D., Chang, C.-M., & McDevitt, T. M. (1987). Cultural variations in family beliefs about children's performance in mathematics: Comparisons among People's Republic of China, Chinese-American, and Caucasian-American families. *Journal of educational Psychology*, 79(2), 179.
- Holloway, S. D., & Hess, R. (1985). Mothers' and teachers' attributions about children's mathematics performance. Parental belief systems: The psychological consequences for children, 177-199.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). What Makes Cooperative Learning Work.
- Manikutty, S., Anuradha, N., & Hansen, K. (2007). Does culture influence learning styles in higher education? *International Journal of Learning and Change*, 2(1), 70-87.
- Orr, D. W. (2004). *Earth in mind: On education, environment, and the human prospect*. Island press.
- Piketty, T. (2013). *Capital in the 21st Century*. Cambridge, MA: President and Fellows, Harvard College.
- Salili, F. (1995). Explaining Chinese students' motivation and achievement: A sociocultural analysis. *Advances in motivation and achievement*, 9, 73-118.
- Salili, F., Chiu, C.-y., & Lai, S. (2001). The influence of culture and context on students' motivational orientation and performance. In *Student motivation* (pp. 221-247). Springer.
- Scharmer, O., & Yukelson, A. (2015). Theory U: from ego-system to eco-system economies. *Journal of Corporate Citizenship*(58), 35-39.
- Schilstra, T., Takács, E., & Abcouwer, A. W. (2019, 14-15 December 2019). Cooperative Learning in a Higher Educational Setting - Realizing high-performing cooperative learning in higher education ICIS - International Conference on Information Education Research, Munich, Germany.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 11.
- Sobel, D. (1996). *Beyond ecophobia: Reclaiming the heart in nature education* (Vol. 1). Orion Society Great Barrington, MA.
- Stevenson, H., & Stigler, J. W. (1994). *Learning gap: Why our schools are failing and what we can learn from Japanese and Chinese educ.* Simon and Schuster.
- Stevenson, H. W., Lee, S.-Y., Chen, C., Stigler, J. W., Hsu, C.-C., Kitamura, S., & Hatano, G. (1990). Contexts of achievement: A study of American, Chinese, and Japanese children. *Monographs of the society for research in child development*, i-119.
- Takács, E., Abcouwer, A. W., & Banga, O. P. (2019). Is there a need for a system approach for management, leadership and teams? EBES, Coventry.
- Takács, E., & Abcouwer, T. (2020). Framework for Adaptive Change: Towards Sustainable Innovation. *International Journal of Innovation in Management*, 8.
- Takács, E., Schilstra, T., & Abcouwer, A. W. (2022). The Me-We-All Approach Applied to Learning ICISER, Copenhagen.
- Wells, G., & Claxton, G. (2008). *Learning for life in the 21st century: Sociocultural perspectives on the future of education*. John Wiley & Sons.

Emőke Takács je istraživačica u ERI HUNGARY, podružnici neprofitne organizacije "Europski istraživački institut" sa sjedištem u Torinu, Italija. Od rane dobi je osjetljiva na temu ekološke pravde, vjerujući da svatko i sve ima isto pravo na pravedan život. Radila je na europski projektima u području zaštite okoliša i održivog razvoja, te je strastvena edukatorica. Njezin rad s Toonom Abcouwerom sa Sveučilišta u Amsterdamu rezultirao je s više od 50 znanstvenih radova od 2016. godine i četiri knjige o upravljanju informacijama, otpornosti i promjenama. Za ovu publikaciju, korišten je pristup "Ja-Mi-Svi" s ciljem poštivanja potreba svih, uključujući i prirode, prilikom donošenja odluka. Njihov najnoviji pristup navigaciji kroz život je "Metafora svjetionika", koja naglašava važnost konteksta, vrijednosti i motivacije.

LEAD^{FOR} ECO JUSTICE

Prijevod i lektura: Forum za slobodu odgoja
Fotografije: Canva
Zagreb, 2025.

Publikacije iz niza "Edufocus" imaju za cilj podržati postizanje ciljeva projekta "Lead for EcoJustice" koji nastoji transformirati školsku kulturu kako bi unaprijedio obrazovne ishode i promovirao ekološku pravdu kroz posebne programe stručnog usavršavanja za školske lidere.

Projekt se financira iz programa Erasmus+ Europske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i ne odražava nužno stajališta Europske unije.